Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право
УДК 347.451.031:631.147(477+4)

Горіславська Інна Вікторівна
кандидат юридичних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Horislavska Inna
PhD in Law, Associate Professor
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0002-1865-9132

Троценко Владислав Олександрович
аспірант кафедри Цивільного та господарського права
Національного університету біоресурсів і природокористування України
Trotsenko Vladyslav
Postgraduate Student at the Department of Civil and Commercial Law
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
ORCID: 0009-0000-1676-330X

ПОНЯТТЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТУ СПОЖИВЧОГО ДОГОВОРУ
THE CONCEPT OF AGRICULTURAL PRODUCTS AS THE OBJECT OF A CONSUMER CONTRACT

Анотація. *Вступ. У статті здійснено аналіз правового регулювання поняття «сільськогосподарська продукція» у контексті споживчих договорів. Звертається увага на суперечності між національним законодавством України та нормами ЄС щодо обсягу та ознак сільськогосподарської продукції, зокрема у частині її обробки та призначення. Обґрунтовано, що*

нечіткість законодавчої дефініції ускладнює належний захист прав споживачів, які набувають таку продукцію для особистого використання. Виявлено, що різні нормативні акти містять суперечливі підходи до переліку товарів та відсутності понять «перша стадія обробки» й «додаткова обробка».

Мета. З'ясувати сутність і зміст категорії «сільськогосподарська продукція», визначити нормативні прогалини й обґрунтувати пропозиції щодо уніфікації дефініції для застосування в цивільному та споживчому законодавстві.

Матеріали та методи. У роботі використано положення Цивільного, Податкового кодексів, законів України «Про захист прав споживачів», «Про безпечність та якість харчових продуктів», Угоди про асоціацію з ЄС. Застосовано порівняльно-правовий, логіко-юридичний та формально-догматичний методи дослідження та огляд підходів наукових дослідників.

Результати. Виявлено, що українські закони визначають «сільськогосподарську продукцію» надто широко, тоді як у ЄС акцент робиться на сирій продукції та товарах першої переробки, якомога ближчих до місця першого продажу. Це може призводити до суперечностей при тлумаченні істотних умов договорів купівлі-продажу і контрактації сільськогосподарської продукції, особливо при здійсненні експорту аграрної продукції.

Перспективи. Запропоновано закріпити визначення «сільськогосподарської продукції» більш відповідне до прийнятого у ЄС та ввести визначення першої, подальшої (додаткової) стадії обробки, місце першого продажу сільськогосподарської продукції. Реалізація цих змін сприятиме гармонізації з нормами ЄС, підвищенню правової визначеності в агросекторі та ефективному захисту прав споживачів.

Ключові слова: *сільськогосподарська продукція, споживач, споживчий договір, цивільне право, правове регулювання.*

Summary. *Introduction. This article examines the legal regulation of the term "agricultural product" in the context of consumer contracts. It highlights contradictions between Ukrainian national legislation and EU rules regarding the scope and characteristics of agricultural products, especially their processing and intended use. It is shown that unclear legal definitions hinder effective protection of consumers who purchase these products for personal use. Different laws apply inconsistent approaches to the list of goods and lack definitions for "primary processing" and "additional processing."*

Aim. To clarify the meaning and content of the category "agricultural product," identify regulatory gaps, and justify proposals for a unified definition for use in civil and consumer law.

Materials and methods. The study uses provisions of the Civil and Tax Codes, the Laws of Ukraine "On Consumer Protection" and "On Food Safety and Quality," and the EU Association Agreement. Comparative-legal, logical-legal, and formal-dogmatic methods are applied, alongside a review of scholarly approaches.

Results. Ukrainian laws define "agricultural product" too broadly, while the EU focuses on raw products and first-stage processed goods closest to the point of first sale. This discrepancy can lead to disputes over key contract terms in sale and contracting agreements for agricultural products, especially in export operations.

Discussion. It is proposed to adopt an EU-aligned definition of "agricultural product" and introduce clear terms for primary and additional processing stages and the point of first sale. Implementing these changes will help harmonize Ukrainian law with EU standards, increase legal certainty in the agricultural sector, and improve consumer protection.

Key words: *agricultural product, consumer, consumer contract, civil law, legal regulation.*

Постановка проблеми. Вплив правових норм на ті чи інші відносини часто пов'язаний з відповідністю елементів (суб'єктів та об'єктів) основоположним правовим категоріям, в тому числі загальноприйнятим у світовій юридичній практиці. На сьогодні поняття «сільськогосподарська продукція» відповідно до законодавства України включає широкий перелік харчових товарів, насіння, технічні культури, шкіру, кормові жири та багато іншого. Водночас профільне законодавство із захисту прав споживачів застосовує до «сільгосппродукції» гарантії якості, безпеки і вимоги з інформування та маркування незалежно від її призначення, що може створювати колізії при укладенні та виконанні споживчих договорів купівлі-продажу. Оскільки немає чіткого розмежування між продуктами для особистого споживання і матеріалами призначеними для переробки або подальшого використання, сирої продукції і продуктів первинної та вторинної переробки, це може призводити до розбіжностей та неоднакового застосування норм законодавства при розгляді спорів споживачів з виробниками та продавцями за гарантіями передбаченими Законом України «Про захист прав споживачів». З підписанням Угоди про асоціацію Україна взяла на себе зобов'язання гармонізувати національні технічні регламенти та стандарти якості сільськогосподарської продукції з європейськими вимогами, що відображено у поглибленій та всеосяжній частині угоди (DCFTA). Також слід зазначити, що в Україні розпочато процес рекодифікації Цивільного кодексу, у межах якого, для забезпечення захисту прав споживачів, вкрай важливо детально дослідити сутність і призначення поняття

«сільськогосподарська продукція», аби закріпити його чітке визначення з урахуванням практики Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження поняття «сільськогосподарська продукція» та його застосування в договорах купівлі-продажу зробили вітчизняні науковці О. М. Батигіна, яка висвітлила проблеми об'єктності агропродукції в обігу, М.М. Чабаненко, який аналізував порівняльні підходи українського та європейського права до визначення «сільськогосподарської продукції», а В.М. Єрмоленко - суперечності між дефініціями «сировини» та «продукту первинної переробки», В. Ю. Уркевич - на біологічних ознаках продукції, а В. І. Федорович дослідив вплив термінів «готовий продукт» та «сировина».

У частині договорів купівлі-продажу різні аспекти аналізували М. О. Резникова та А. К. Чепеленко – правові засади укладення та зміни умов договору, а О. В. Мороз порівняльно дослідила договір контрактації як специфічну форму продажу майбутньої продукції.

Водночас у науковій літературі відсутні праці, що досліджують розбіжності у застосуванні поняття «сільськогосподарська продукція» в контексті споживчих договорів, зокрема договору купівлі-продажу, що підкреслює нагальну потребу у подальшому вивченні цієї проблематики.

Метою статті є з'ясування змісту поняття, формулювання визначення цивільно-правової категорії «сільськогосподарська продукція», з'ясування питань, що потребують подальших досліджень при захисті прав споживачів, які придбавають таку продукцію (товари), зокрема визначені законодавством ЄС поняття «першої стадії обробки», «місце першого продажу».

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове забезпечення регулювання поняття «сільськогосподарська продукція» та його стадій обробки (Закони України «Про Митний тариф України» від

19.10.2022 № 2697-IX, «Податковий кодекс України» від 02.12.2010 № 2755-VI, «Про захист прав споживачів» від 01.12.2005 № 3161-IV, «Про безпечність та якість харчових продуктів» від 06.09.2005 № 2809-IV, «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 23.12.1997 № 771/97-ВР, «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 № 1877-IV, Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV, Угоди про сільське господарство від 15.04.1994 та про асоціацію між Україною та ЄС від 27.06.2014, Наказ Мінекономіки від 12.04.2021 № 743); 2) праці вітчизняних авторів (О. М. Батигіна, М. М. Чабаненко, В. Ю. Уркевич, В. І. Федорович та ін.), що досліджують правові дефініції та стадії обробки агропродукції.

В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: порівняльно-правовий та логіко-юридичний (для характеристики й зіставлення національних і європейських дефініцій «сільськогосподарської продукції» і стадій її обробки); формалізації, аналізу та синтезу (для побудови уніфікованої схеми визначення та класифікації стадій обробки); логічного узагальнення результатів (для формулювання висновків і рекомендацій щодо гармонізації законодавства).

Виклад основного матеріалу. Відповідно до законодавства України визначення «сільськогосподарської продукції» закріплено в декількох нормативних актах, кожен із яких розкриває це поняття з різних ракурсів. Наразі усі товари, незалежно від країни походження, підлягають класифікації, тобто визначаються коди відповідно до класів угрупувань товарів, зазначених в Українській класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (далі – УКТ ЗЕД), які визначені у Законі України «Про Митний тариф України» [1]. Зміст визначених груп сільськогосподарської продукції наведено в додатку до Закону України від 19.10.2022 № 2697-IX «Про Митний тариф України» [1].

В податковому законодавстві поняття «сільськогосподарська продукція» визначається через зміст товарних груп 1–24 Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД), за винятком підакцизних товарів, окрім первинних виноматеріалів, як зазначено в п. 14.1.33 ст. 14 Податкового кодексу України [2]. Аналогічне визначення закріплено в статті 1 Закону України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» № 1561-VI від 25 червня 2009 року [3], що свідчить про одноманітність підходу до осмислення терміну шляхом перерахування товарних груп. В ст. 1 Закону України редакції від 06.09.2005 р. № 2809-IV «Про безпечність та якість харчових продуктів», яка на сьогодні втратила чинність, зазначено, що сільськогосподарська продукція це сільськогосподарські харчові продукти тваринного і рослинного походження, що призначені для споживання людиною у сирому або переробленому стані як інгредієнти для їжі [4]. Однак в чинній редакції Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» відсутнє таке визначення і замість нього окреслені такі терміни як «харчовий продукт», «первинна продукція», «первинне виробництво», «переробка», «перероблений харчовий продукт», «неперероблений харчовий продукт» [5]. При цьому варто зазначити, що до поняття «неперероблений харчовий продукт» належать не лише сирі продукти, а й ті, що пройшли механічні чи фізичні операції та/або зміну температурного режиму. Однак визначення саме харчового продукту містить у собі розширений перелік їх стану, а саме за його змістом харчовий продукт може бути переробленим, частково переробленим або непереробленим, при цьому визначення частково переробленого харчового продукту зазначений закон не містить, що створює певний дисонанс при розгляді цих понять. Окрім того, існують ризики для споживача при захисті його прав у разі купівлі таких непридатний харчових продуктів без належної обробки, оскільки виникає

колізія через те, що непридатний харчовий продукт за вказаним законом не має шкідливого впливу на здоров'я людини, що є спірним питанням. Також зазначено, що непридатний харчовий товар все ж таки становить низький ризик для здоров'я людини, не має допускатися до продажу та підлягає утилізації власником без контролю державного інспектора, проте ці умови не завжди виконується на практиці.

Додатково, Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» № 1877-IV від 24 червня 2004 року уточнює, що сільськогосподарською продукцією вважаються товари з груп 1–24 УКТЗЕД, якщо вони вирощені, відгодовані, виловлені, зібрані, виготовлені або перероблені безпосередньо виробником, або придбані чи вироблені на власних чи орендованих потужностях того ж виробника [6]. Таким чином можна відслідкувати зміну підходів у визначенні термінології від перебору товарних груп УКТ ЗЕД до ланцюжку у спеціалізованому законі - від виробника до прямого виготовлення, а в подальшому його продовження до продажу чи переробки. Однак, при наявності спеціалізованого закону, яким регулюються харчові продукти призначені для споживання людиною у сфері продукції, яка лежить поза його межами правове регулювання потребує детального перегляду та уніфікації термінів.

В цьому відношенні слід зазначити, що договір купівлі-продажу, який укладається між кінцевим споживачем та продавцем або виробником є одним із основних видів споживчого договору, однак для здійснення захисту прав споживача при купівлі сільськогосподарської продукції необхідно розуміти від чого відштовхуватися, які саме норми були порушені і у зв'язку з чим. Згідно з статтею 656 Цивільного кодексу України, предметом договору купівлі-продажу може бути будь-яка річ, у тому числі та, яка буде створена або набута в майбутньому [7]. Це положення дозволяє укладати договори не

лише щодо наявної сільськогосподарської продукції, але й щодо майбутнього врожаю чи продукції, яка ще буде виготовлена. Особливості сільськогосподарської продукції, такі як сезонність, обмежений термін придатності, необхідність спеціальних умов зберігання та транспортування, вимагають включення до договору купівлі-продажу спеціальних умов щодо строків виконання, способів доставки, зобов'язань щодо збереження якості та відповідності санітарно-гігієнічним вимогам. Ці аспекти детально аналізуються в науковій літературі, зокрема в роботах, присвячених правовим аспектам договору купівлі-продажу [8, 9]. Крім того, у сфері сільського господарства широко застосовується договір контрактації, який є різновидом договору купівлі-продажу та має свої специфічні риси. Згідно зі статтею 713 Цивільного кодексу України, до договору контрактації застосовуються загальні положення про купівлю-продаж та положення про договір поставки, якщо інше не встановлено договором або законом [10]. Згідно з дослідженням О. Мороз предметом договору контрактації є виробництво сільськогосподарської продукція, яка вирощується, виробляється або переробляється виробником та її передача заготівельнику у майбутньому [11]. Тобто предметом такого договору є певна сукупність дій, що спрямовані на виконання його мети. При цьому Х. Марич зазначає, що об'єктом договору контрактації є вироблена (вирощена) стороною договору (виробником) сільськогосподарська продукція у майбутньому, як в сирому вигляді, так і така, що пройшла первинну обробку [12]. Таким чином, можна визначити, що при укладенні договорів контрактації об'єктом договору є сільськогосподарська продукція у сирому вигляді та продукція первинної обробки, однак у законодавстві України відсутнє визначення вторинної (додаткової) обробки такої продукції (наприклад виготовлення готових харчових продуктів, консервування, випікання тощо), що потребує уніфікації

подібних термінів пристосовних для використання в цивільному законодавстві.

У новій редакції Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» № 771/97-ВР від 23 грудня 1997 року термін «сільськогосподарська продукція» був замінений на поняття «первинна продукція», що включає продукти сільськогосподарського первинного виробництва, такі як рослинництво, тваринництво, рибальство та мисливство [13].

Прийнятими в подальшому вимогами до специфікацій товарів із географічними зазначеннями та до процедури їх погодження затвердженими наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 12.04.2021 р. № 743 надається визначення сільськогосподарської продукції як сільськогосподарських продуктів тваринного або рослинного походження, що підпадають під визначення груп 1 - 24 УКТ ЗЕД згідно із Законом України "Про Митний тариф України", за виключенням товарної підпозиції 2201 10, товарних позицій 2204, 2205, 2207, 2208 групи 22 розділу IV, а також товари, що визначені в підпунктах 12 - 14 пункту 1 Вимог до специфікацій товарів із географічними зазначеннями та до процедури їх погодження [14]. Таким чином, до змісту поняття сільськогосподарської продукції крім кодів УКТ ЗЕД додаються товари визначених груп з географічним зазначенням.

Сукупність продукції (товарів) за різними нормативно-правовими актами України, що визначають поняття «сільськогосподарська продукція» є відмінним від прийнятої у ЄС термінології. Як зазначає М.М. Чабаненко відповідно до п. 1 ст. 32 Договору про заснування Європейського Союзу «до сільськогосподарської продукції належить продукція рослинницької, тваринницької, рибної галузей, а також продукти першої стадії переробки,

безпосередньо пов'язані з такою продукцією» [15]. Слід підкреслити, що в цьому документі прямо передбачено першу стадію обробки, як дозволену для того аби така продукція відповідала поняттю сільськогосподарської на відміну від українського законотворця, який у відношенні до харчових продуктів здійснює розподіл усієї продукції як переробленої або непереробленої, а щодо саме сільськогосподарської продукції не встановлює подібних термінів взагалі.

Таким чином законодавчі практики ЄС обмежили обсяг поняття до готових видів сільськогосподарської продукції - сирої продукції та виключно продукції на першій стадії обробки. Важливо зазначити, що при цьому відповідна продукція належить до сільськогосподарської виключно у випадках, якщо вона вирощується, відгодовується, виловлюється, збирається, виготовляється, виробляється, переробляється безпосередньо їх виробником. Такий підхід цілком узгоджується з вимогами Угоди про сільське господарство, в якій зазначено, що «основний сільськогосподарський товар» визначається як товар, якомога ближчий до пункту першого продажу [16]. На відміну від такого підходу в українському законодавстві сільськогосподарською продукцією вважаються групи 1-24 УКТ ЗЕД, якщо вирощені, відгодовані, виловлені, зібрані, виготовлені або перероблені безпосередньо виробником, або придбані чи вироблені на власних чи орендованих потужностях того ж виробника без прив'язки до того, чи призначені вони для першого продажу чи подальшої переробки.

Зважаючи також на те, що Угода про асоціацію України з ЄС зобов'язує Україну здійснювати заходи, спрямовані, зокрема, на гармонізацію національного законодавства із правом ЄС у сфері сільськогосподарського виробництва [17], зростання експорту такої продукції та скасування

Господарського кодексу України впровадження дефініції до цивільного законодавства є вкрай обґрунтованим.

Отже, в законодавстві України застосовують різні за змістом поняття «сільськогосподарська продукція». При цьому у більшості вищевказаних нормативно-правових актах вказується, що визначення сільськогосподарської продукції вживається лише для цілей відповідного закону. Проте у суспільних відносинах в контексті захисту прав споживачів, які гарантовані Конституцією та профільним законодавством, використання цього терміну має містити зміст такої продукції (товарів) не лише з точки зору переліку товарних груп, а й з огляду на його специфічність та особливі вимоги до виробництва, транспортування та зберігання.

З точки зору науковців, що досліджували питання визначення дефініції «сільськогосподарська продукція» також можна побачити розбіжності, щодо сутності та змісту поняття.

Як зазначає В.М. Єрмоленко вся сира продукція культурного рослинництва, тваринництва та рибництва, одержувана від сільськогосподарської діяльності, а також продукти її первісної переробки, здійснюваної безпосереднім її виробником є сільськогосподарською продукцією [18]. На думку вченого, будь-які вироби, отримані в результаті переробки сільськогосподарської сировини на підприємствах харчової чи переробної промисловості, незалежно від ступеня їх технологічної обробки також слід визнавати сільськогосподарською продукцією. [19]. З огляду на визначення такої продукції у законодавстві ЄС така позиція не співпадає із загальноприйнятою, та викликає питання щодо різниці у термінах «сільськогосподарська продукція» і «харчовий продукт» чи «готовий харчовий продукт».

В.Ю. Уркевич визначає сільськогосподарську продукцію (щоправда, як об'єкт аграрних правовідносин) як продукцію (рослинницьку, тваринницьку та рибницьку), що виробляється (вирощується) внаслідок дії біологічних процесів її вирощування, має природне походження від землі й (або) від живих біологічних організмів [20].

На переконання В.І. Федоровича сільськогосподарська продукція є продуктом харчування, готовим до безпосереднього вживання, так і незамінною сировиною для промисловості. Особливість такої продукції, на переконання вченого, полягає в нетривалості її збереження, що зумовлює необхідність застосування спеціальних режимів збирання, зберігання й доставки до споживача [21]. В контексті захисту прав споживачів, споживачем виступає фізична особа, яка не використовує сировину для переробки, тому нормативно-правове регулювання щодо сільськогосподарської продукції призначеної для безпосереднього споживання, має відповідати як вимогам безпеки та інформації згідно із Законом України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» [22], підпадати під загальні засади Закону України «Про захист прав споживачів», що гарантують право на якість і безпечність товару [23], так і відповідати спеціальному законодавству, що регулює виробництво та обіг цієї продукції, наприклад Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [24], який встановлює особливості встановлює особливості методів вирощування та переробки органічної продукції, вимоги до її сертифікації, маркування й прослідковуваності, а також порядок державного контролю за дотриманням стандартів органічного виробництва.

Поділ сільськогосподарських товарів за дослідженням О. М. Батиґіної, на «продукцію», «сировину» чи «продовольство» штучний, оскільки один і той самий об'єкт в різних обставинах може виконувати будь-яку з цих

функцій. Натомість вона пропонує багаторівневу класифікацію за економічними ознаками (засіб виробництва або предмет споживання), матеріальною сутністю (фізична річ чи спосіб гарантування нематеріального блага – права на безпечне харчування), правовим режимом (рухома чи нерухома), ступенем свободи обігу (вільна, обмежена або вилучена з обігу), подільністю (подільна чи неподільна), а також за складністю (проста чи складна) і видовою визначеністю (індивідуально чи родово означена) [25]. Такий підхід відображає різноманітність статусів і призначень аграрних товарів у сучасному економічному середовищі та може бути теоретичною основою для обґрунтування прийняття терміну, який достовірно описав би об'єкт споживчого договору купівлі сільськогосподарської продукції з урахуванням гармонізації з правом ЄС.

Як наслідок відсутність єдиного підходу до визначення «сільськогосподарської продукції» та похідних від нього термінів зумовлено різними законодавчими та науковими концепціями.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз свідчить про наявність суттєвих прогалин у правовому регулюванні цивільно-правового захисту прав споживачів у сфері купівлі сільськогосподарської продукції. Зокрема, відсутність визначення поняття «сільськогосподарська продукція» у законодавстві ускладнює правозастосування та створює передумови для неоднозначного тлумачення умов споживчих договорів. Це, своєю чергою, може призводити до порушення прав і законних інтересів споживачів, які часто перебувають у менш вигідному становищі порівняно з виробником або продавцем.

Крім того, чинне законодавство не містить визначення первинної та подальшої (додаткової) переробки сільськогосподарської продукції, що створює потенційні ризики для споживача.

Таким чином, дослідження поняття сільськогосподарської продукції та пов'язаних з ним дефініцій має важливе науково-практичне значення. Удосконалення правового регулювання в цій сфері сприятиме підвищенню рівня правової визначеності та ефективному захисту прав споживачів. Зокрема, необхідно розробити та закріпити у цивільному законодавстві чітке визначення поняття «сільськогосподарська продукція», що буде прийнятним з огляду на підходи Європейського Союзу.

Література

1. Про Митний тариф України: Закон України від 19.10.2022 № 2697-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-20 (дата звернення: 21.05.2025).

2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення: 21.05.2025).

3. Про оптові ринки сільськогосподарської продукції: Закон України від 25.06.2009 р. № 1561-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1561-17 (дата звернення: 21.05.2025).

4. Про безпечність та якість харчових продуктів: Закон України від 06.09.2005 № 2809-IV (втратив чинність).

5. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 № 771/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1998. № 19. Ст. 98.

6. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15 (дата звернення: 21.05.2025).

7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (ст. 656). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 21.05.2025).

8. Мороз О. В. Проблемні аспекти предмета цивільно-правового договору. *Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. наук.-практ. конф., присвяч. 96-й річниці О. А. Пушкіна* (м. Харків, 21 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків. обл. осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». Харків : ХНУВС, 2021. С. 171–174.

9. Резникова М. О., Чепеленко А. К. Договір купівлі-продажу: правові аспекти. *Аналітичне-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 129–133. URL: http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/282212/276398 (дата звернення: 21.05.2025).

10. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (ст. 713). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 21.05.2025).

11. Мороз О. В. Предмет договору контрактації сільськогосподарської продукції. *Право та інновації*. 2018. № 2. С. 87–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2018_2_15 (дата звернення: 21.05.2025).

12. Марич Х. Договір контрактації сільськогосподарської продукції. *Підприємництво, господарство і право.* 2016. № 3. С. 87–92.

13. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 № 771/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1998. № 19. Ст. 98.

14. Про затвердження Вимог до специфікацій товарів із географічними зазначеннями та процедури їх погодження: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 12.04.2021 № 743. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-21 (дата звернення: 21.05.2025).

15. Чабаненко М. М. Сільськогосподарська продукція як категорія аграрного права України. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Право*. 2014. Вип. 197(2).

С. 58–65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_prav_2014_197(2)__11 (дата звернення: 21.05.2025).

16. Угода про сільське господарство: міжнародний документ від 15.04.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_005 (дата звернення: 21.05.2025).

17. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 21.05.2025).

18. Єрмоленко В. Сільськогосподарська продукція як аграрно-правова категорія. *Підприємництво, господарство і право.* 2006. № 6. С. 58–62.

19. Єрмоленко В. М. Аграрні майнові правовідносини приватних сільськогосподарських підприємств в Україні: автореф. дис. докт. юрид. наук: спец. 12.00.06. Х., 2008. 35 с.

20. Уркевич В. Ю. Аграрні правовідносини в Україні: дис. докт. юрид. наук: спец. 12.00.06. Х., 2007. 411 с.

21. Федорович В. І. Про співвідношення земельного та аграрного права. *Стан та перспективи розвитку аграрного права: матер. міжнар. наук.-теор. конф., присвяч. 80-річчю В. З. Янчука* (м. Київ, 26–27 трав. 2005 р.) / за ред. В. М. Єрмоленка, В. І. Курила. К.: Магістр – XXI ст., 2005. С. 189–193.

22. Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів: Закон України від 06.12.2018 № 2639-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2639-19 (дата звернення: 21.05.2025).

23. Про захист прав споживачів: Закон України від 01.12.2005 № 3161-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12 (дата звернення: 21.05.2025).

24. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10.07.2018. *Голос України.* 2018. № 140–141 від 01.08.2018 р.

25. Батигіна О. М. Сільськогосподарська продукція як об'єкт обігу на аграрному ринку. *Підприємництво, господарство і право.* 2011. № 2. С. 38–41.

References

1. On the Customs Tariff of Ukraine: Law of Ukraine of 19 October 2022 No. 2697-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-20 [in Ukrainian].

2. Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine of 2 December 2010 No. 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 [in Ukrainian].

3. On Wholesale Markets of Agricultural Products: Law of Ukraine of 25 June 2009 No. 1561-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1561-17 [in Ukrainian].

4. On Food Safety and Quality: Law of Ukraine of 6 September 2005 No. 2809-IV (ceased to have effect) [in Ukrainian].

5. On the Basic Principles and Requirements for the Safety and Quality of Food Products: Law of Ukraine of 23 December 1997 No. 771/97-VR. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1998. No. 19. Art. 98 [in Ukrainian].

6. On State Support of Agriculture of Ukraine: Law of Ukraine of 24 June 2004 No. 1877-IV. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15 [in Ukrainian].

7. Civil Code of Ukraine of 16 January 2003 No. 435-IV (Art. 656). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 [in Ukrainian].

8. Moroz, O. V. "Problematic Aspects of the Subject Matter of a Civil Law Contract". *Problems of Civil Law and Procedure: Theses of Participants in the Scientific-Practical Conference Dedicated to the 96th Anniversary of Oleksandr A.*

Pushkin (Kharkiv, 21 May 2021) / Ministry of Internal Affairs of Ukraine; Kharkiv National University of Internal Affairs; Kharkiv Regional Branch of the All-Ukrainian Public Organization "Association of Civilists of Ukraine." Kharkiv: KhNUVS, 2021. Pp. 171–174 [in Ukrainian].

9. Reznikova, M. O., Chepelenko, A. K. "Contract of Sale: Legal Aspects". *Analytical-Comparative Jurisprudence*. 2023. No. 2. Pp. 129–133. URL: http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/282212/276398 [in Ukrainian].

10. Civil Code of Ukraine of 16 January 2003 No. 435-IV (Art. 713). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 [in Ukrainian].

11. Moroz, O. V. "Subject Matter of the Contracting Agreement for Agricultural Products". *Law and Innovations*. 2018. No. 2. Pp. 87–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2018_2_15 [in Ukrainian].

12. Marych, Kh. "Contracting Agreement for Agricultural Products". *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2016. No. 3. Pp. 87–92 [in Ukrainian].

13. On the Basic Principles and Requirements for the Safety and Quality of Food Products: Law of Ukraine of 23 December 1997 No. 771/97-VR. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine.* 1998. No. 19. Art. 98 [in Ukrainian].

14. On Approval of the Requirements for Specifications of Goods with Geographical Indications and the Procedure for Their Approval: Order of the Ministry of Development of Economy, Trade and Agriculture of Ukraine of 12 April 2021 No. 743. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-21 [in Ukrainian].

15. Chabanenko, M. M. "Agricultural Products as a Category of Agricultural Law of Ukraine". *Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series: Law*. 2014. Issue 197(2). Pp. 58–65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_prav_2014_197(2)__11 [in Ukrainian].

16. Agreement on Agriculture: International document of 15 April 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_005 [in Ukrainian].

17. Association Agreement between Ukraine, of the One Part, and the European Union, European Atomic Energy Community, and Their Member States, of the Other Part: international document of 27 June 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 [in Ukrainian].

18. Yermolenko, V. "Agricultural Products as an Agrarian-Legal Category". *Entrepreneurship, Economy and Law.* 2006. No. 6. Pp. 58–62 [in Ukrainian].

19. Yermolenko, V. M. Agrarian Property Relations of Private Agricultural Enterprises in Ukraine: Abstract of Doctoral Dissertation in Law: speciality 12.00.06. Kharkiv, 2008. 35 pp [in Ukrainian].

20. Urkevych, V. Yu. Agrarian Legal Relations in Ukraine: Doctoral Dissertation in Law: speciality 12.00.06 / V. Yu. Urkevych. Kharkiv, 2007. 411 pp. [in Ukrainian].

21. Fedorovych, V. I. "On the Relationship between Land Law and Agricultural Law". State and Perspectives of Agricultural Law Development: Proceedings of the International Theoretical Conference Dedicated to the 80th Anniversary of V. Z. Yanchuk (Kyiv, 26–27 May 2005) / edited by V. M. Yermolenko, V. I. Kuryla. Kyiv: Magistr–XXI St., 2005. Pp. 189–193 [in Ukrainian].

22. On Information for Consumers on Food Products: Law of Ukraine of 6 December 2018 No. 2639-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2639-19 [in Ukrainian].

23. On Consumer Protection: Law of Ukraine of 1 December 2005 No. 3161-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12 [in Ukrainian].

24. On the Basic Principles and Requirements for Organic Production, Circulation and Labeling of Organic Products: Law of Ukraine of 10 July 2018. Holos Ukrainy. 2018. No. 140–141 of 1 August 2018 [in Ukrainian].

25. Batygina, O. M. "Agricultural Products as an Object of Circulation in the Agrarian Market". *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2011. No. 2. Pp. 38–41 [in Ukrainian].